

СИНКРЕТИЧНА ІСТОРІЯ КРИМОЗНАВСТВА 20-Х РР. ХХ СТ.: СПРОБА НЕЗАІДЕОЛОГІЗОВАНОГО АНАЛІЗУ

Рец. на кн.: Севастьянов А. В. Десять лет на службе краеведения : Российское общество по изучению Крыма (1922–1932) / А. В. Севастьянов ; под ред. А. А. Непомнящего; Центр памятниковедения НАН Украины и УООПИК. – К. ; Симферополь, 2010. – 255 с.– (Серия «Биобиблиография крымоведения» ; вып. 13).

Пинчук Ю. А.

Институт украинской археографии и источниковедения им. М. С. Грушевского НАН Украины,

Почнемо з питання до читача: чи давно Ви, шановний, були у Криму? Чи не сняться Вам близнята Адалари чи пагорб Аю-Дагу? Чи не марите Ви іноді ароматами масандрівських підвалів? Чи не переборює Вас бажання кинути усе і тиждень-другий помандрувати незвіданими ще тропами та гірськими стежками? Звичайно, Крим – це унікальний та неповторний куточок, який завжди приваблював не лише відпочивальників, а й серйозних дослідників, які на базі своїх студій будували парадигми та концепції, створювали те, що сьогодні набуло назви «наукове кримознавство» та з повним правом претендує на звання самостійної гілки історико-краєзнавчих досліджень в Україні.

Як в кожному дослідницькому процесі, так і у кримознавців є свої передовики та піонери. Вже не перший рік усе наукове історичне співтовариство спостерігає за розвитком самобутньої книжкової серії «Биобиблиография кримознавства», якою опікується професор Андрій Непомнящий, що вже отримала всебічну підтримку та схвалення колег-істориків як в Україні так і за її межами.

Але життя не зупиняється – і от вже маємо тринадцятий (и не зважаймо на забобони!) випуск цієї авторитетної серії – монографію Олександра Севастьянова «Десять лет на службе краеведения: Российское общество по изучению Крыма (1922–1932)». З обкладинки на нас «дивиться» печатка наукового товариства, що плідно працювало на краєзнавчій ниві продовж десяти достатньо буремних та революційно піднесених років. Що ж криється там, за печаткою?

Спочатку, знову таки для підкреслення духу епохи, читач побачить червоноармійця, який з форсажу вже звично закликає нас записатися у добровольці. Епіграф ще більше занурить в атмосферу часу коли «Кругом стеной бараньи перли лбы. Кругом стояли идиоты», і з одного боку зніковієш, а з іншого – зловиш себе на думці, що дуже багато ми про ті страшні часи ще не знаємо.

Але – до змісту. Автор пішов не новим, але вірним шляхом. Його книга – це класична збірка нарисів, що послідовно викладають діяльність Товариства у різні роки та мають у своєму змісті оцінку наукової спадщини членів організації з питань історії, археології та етнографії Криму. О. Севастьяновим проведений докладний аналіз праць попередників, зазначимо – аналіз критичний, але академічно обґрунтований і не образливий. Більше того, автор пропонує дискусію – нехай і нема такого

відкритого заклику, але сама можливість цього не відкидається, навіть заохочується. Тому можна тільки схвально зауважити на таку відверту позицію молодого вченого.

Коли ж мова заходить про Товариство, то бачимо, що автор дійсно не один рік опановував тему і робив це сумлінно. Адже якщо книжку візьме у руки спеціаліст з питань розвитку сільського господарства на Волині чи середньовічної гірничої індустрії десь у Татрах – то він знайде відповіді на всі питання щодо теми, зазначеної на обкладинці. Робота Російського товариства з вивчення Криму (РТВК) представлена в деяких аспектах майже щоденно, в деяких – зроблений дуже ретельний аналіз установчих документів Товариства, в деяких – читач почує справжню поліфонію різних джерел, що стали матеріалом для авторського аналізу О. Севастьянова.

Не меншу увагу автор приділив й безпосередньому внеску членів РТВК в загальний кримознавчий доробок. І виявляється, що і в 20-ті роки не було серед краєзнавців та істориків спокою та злагоди. Так як і зараз, критикували вони один одного, спростовували та не погоджувалися, «ламали списи» та «били горщики». Але ці дискусії були змістовні – тому що завдяки ним цілі пласти минулого Криму ставали надбанням наукового пошуку. І знову Арсеній Іванович Маркевич в притаманному йому тихому та навіть сором'язливому стилі спокійно доводив, що його колега Амет Озенбашли дещо прорахувався в своїх студіях про чисельність населення Криму у доросійські часи. Чи сперечання двох професорів – московського Іллі Бороздіна та сімферопольського Віктора Филоненка – щодо того, яким чином слід вивчати народи півострова: спочатку приділити увагу та віддати належне кримським татарам (за це агітував перший), чи все ж таки рівномірно та плюралістично вивчати усіх? Живі люди та жива історія – завдяки достатньо жвавому перу автора стають зрозумілими для читачів.

Окремо треба зупинитися на допоміжній частині книги. Це перелік членів Товариства. Встановити імена вдалося для більш ніж чотирьохсот дослідників, серед яких і академіки, й професура, і прості шкільні викладачі чи лікарі провінційних амбулаторій. Читаючи ці прізвища, ніби намагаєшся досягнути неосяжне та й нездійсненне – хто були ці люди, чому вони вирішили вивчати рідний (а для деяких і не рідний) край, що сколихнуло їх до участі в науковому Товаристві – явищі для радянської дійсності дещо незвичної? І сама собою спадає думка: не завжди люди керуються матеріальними мотивами чи виключно зиском, не завжди вони коливаються разом із «генеральною лінією», не завжди можна наказати чи встановити щось обов'язкове та догматичне. Десятиріччя, на яке припало існування РТВК, ще давало таку можливість для активних та небайдужих людей. Саме тому вдалося зробити вагомий внесок у окремі галузі кримознавства, саме тому вдалося створити дійсно унікальний для свого часу часопис, саме тому – вперше в історії кримознавства – Товариство стало розгалуженим та структурованим осередком розповсюдження культури та освіти. А значить, зусилля столичних «зірок» наукового «небосхилу» та пересічних ентузіастів не були марними. І нехай початок 30-х років минулого століття обдав радянську інтелігенцію зовсім іншими вітрами, тими що пахли попилом та мали звук затвору безжального нагану, а лозунгом моменту стало відоме «Не болтай!» (що закриває працю О. Севастьянова на зворотному форзаці), зусилля декількох попередніх плідних років дали свій багатий та якісний врожай. Доказ тому –

існування безлічі дійсно талановитих та ґрунтовних кримознавчих досліджень у сьогоденні, постійний пошук та розвиток вивчення благословенного краю, що дійсно якось призабув свою славу «ордену на грудях планети Земля». І, маємо надію, монографія О. Севастьянова, серед цього доробку буде помітною. А читачам знову поставимо питання: чи Ви не захотіли ще поїхати до Криму?

Пинчук Ю. А. Синкретическая история крымоведения 20-х гг. XX века: попытка незаидеологизованого анализа / Ю. А. Пинчук // Ученые записки Таврического национального университета им. В. И. Вернадского. Серия «Исторические науки». – 2011. – Т. 24 (63), № 1 : спецвыпуск «История Украины». – С. 90–92.

Проанализирована статья А. В. Севастьянова «Десять лет на службе краеведения : Российское общество по изучению Крыма (1922–1932)», опубликованная в серии «Биобиблиография крымоведения».

Ключевые слова: Севастьянов, Российское общество по изучению Крыма.

Pinchuk Y. A. Syncretic history of Crimean studies in 20-th of XX century: attempt of unbiased analyses / Y. A. Pinchuk // Scientific Notes of Taurida V. I. Vernadsky National University. – Series: Historical Science. – 2011. – Vol. 24 (63), No 1 : “History of Ukraine”. – P. 90–92.

Monograph published in the series of “Biobibliography of Crimean studies” was duely analyzed.

Keywords: Sevast’anov, Russian society of the study of Crimea.

Поступила в редакцию 01.02.2011 г.